

О.В. Яскевіч, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СУЧАСНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Яскевіч О.В.

Поняття компетентності в сучасному педагогічному дискурсі

У запропонованій розвідці здійснюється аналіз термінів «компетентність» та «компетенція», аналізуються різні підходи до визначення понять. Аргументується важливість визначення поняття «інформаційна компетентність». Проводиться детальний аналіз основних характеристик інформаційної компетентності.

Ключові слова: компетентність, компетенція, інформаційна компетентність.

Яскевич Е.В.

Понятие компетентности в современном педагогическом дискурсе

В предложенной статье проводится анализ терминов «компетентность» и «компетенция», анализируются разные подходы к определению понятий. Аргументируется важность определения понятия «информационная компетентность». Проводится детальный анализ основных характеристик информационной компетентности.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, информационная компетентность.

Сучасна система освіти знаходиться в стані модернізації, що зумовлено загальними тенденціями світового розвитку, передусім переходом до постіндустріального, інформаційного суспільства. Одним з головних напрямків модернізації освіти в рамках Болонського процесу є її інформатизація, під якою розуміється процес забезпечення сфери освіти методологією та практикою розробки та оптимального використання інформаційних та комунікаційних технологій, зорієнтованих на реалізацію й підвищення рівня психолого-педагогічних цілей професійного навчання, виховання. Усе частіше професійна підготовка розглядається як процес виховання людини, яка

усвідомлює своє місце в соціумі, здатна до самовизначення, саморозвитку та творчої діяльності.

Фахівці відзначають, що результат професійної підготовки викладачів може бути повною мірою описаний за допомогою поняття «професійна та інформаційна компетентність» (Н.І. Гендіна, В.І. Лозова, А.К. Маркова, В.В. Раєвський, Н.Ф. Родіонова, Л.Ю. Степашкіна, Н.І. Трішина, А.В. Хуторський, та ін.). Проблеми формування інформаційної культури та підготовки майбутніх учителів до використання в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій присвячені роботи Б.С. Гершунського, О.В. Готовцевої, А.П. Єршова, М.І. Жалдака, Ю.І. Машбиця, В.М. Монахова, Н.В. Морзе, І.М. Пустинникової, М.І. Шкіля та інших.

Таким чином, актуальність запропонованого дослідження зумовлена необхідністю чіткого визначення та характеристики дефініцій «компетентність» та «інформаційна компетентність».

Метою цього дослідження є, відповідно, визначення та загальна характеристика термінів компетентність та інформаційна компетентність.

Останнім часом у науковий обіг увійшли поняття: «компетентність» та «компетенція», які використовуються на позначення різних явищ, та співвідносяться в гіпо-гіперонімічному аспекті (як загальне до часткового).

Поняття «компетентність» уперше стало використовуватися в США в 60-ті роки ХХ століття в контексті діяльнісної освіти (performance-based education), метою якого було готувати спеціалістів, що здатні з успіхом конкурувати на ринку праці. Компетентність стала розглядатися як особистісна категорія, а компетенція як складова «анатомії» компетентності [1, с. 106–107; 2]. Компетентність можна представити як комплекс компетенцій, тобто виявів успішної продуктивної діяльності. Схожої думки дотримуються відомі російські педагоги В.В. Раєвський, А.В. Хуторський, які вважають, що компетенції – складні узагальнені способи діяльності, які опановують під час навчання, і компетентність є результатом набуття компетенцій [3].

Л.Ю. Степашкіна визначає компетентність як «інтегративний показник якостей особистості. Важливим компонентом є не сума отриманих знань та вмінь, а вміння спеціаліста мобілізувати у конкретній ситуації отримані знання та досвід» [4].

А.К. Маркова вважає, що компетентність – це поєднання психічних якостей, психічних станів, що дає змогу діяти самостійно й відповідально, оволодіння людиною навичками і вміннями виконувати трудові функції. Дослідниця обґрунтовує, що поняття «компетентність» конкретної особи вужче, ніж професіоналізм. Людина може бути професійною у своїй галузі, але не бути компетентною у вирішенні професійних питань [5, с. 31–34].

В.І. Лозова, характеризуючи компетентність, підкреслює її «інтегративну природу, що її джерелом є різні сфери культури (духовної, громадської, соціальної, педагогічної, управлінської, правової, етичної, екологічної тощо), вона вимагає значного інтелектуального розвитку, включає аналітичні, комунікативні, прогностичні та інші розумові процеси» [6, с. 3–8; 5, с. 31–34].

Таким чином, узагальнюючи наведені вище визначення і характеристики розуміємо **компетентність** як володіння певними знаннями, навичками та життєвим досвідом, вміння мобілізувати у конкретній ситуації отримані знання та досвід, що дозволяє індивіду вільно орієнтуватися в соціальному просторі.

Поняття компетентності та компетенції актуалізувалися в межах компетентнісного підходу до навчання, який відображає вид змісту освіти, що не зводиться до компонента, орієнтованого на знання, а пропонує цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових (тих, що належать до багатьох соціальних сфер) функцій, соціальних ролей, компетенцій [4].

Ю.В. Громико [7, с. 38], В.О. Болотов, В.В. Серіков [8], визначаючи своєрідність компетентнісного навчання, указують на те, що засвоюється не «готове знання», яке було кимось запропоноване до засвоєння, а відстежуються умови виникнення знання. Сам учень формулює поняття, необхідні для вирішення завдання. Продовжуючи думку авторів, наголошуємо на тому, що компетентнісний підхід є необхідним елементом професійної підготовки

сучасних спеціалістів, бо стимулює становлення та розвиток професійної компетентності спеціаліста будь-якої галузі.

Інформаційно-аналітичні вміння, що розглядаються нами як підґрунтя формування специфічної компетентності, визначаються вітчизняними та зарубіжними вченими як невід'ємна складова сучасної системи професійно-педагогічної освіти. Зокрема А.В. Горячев серед найважливіших умінь роботи з інформацією виділяє такі:

- уміння визначати можливі джерела інформації та стратегії їх пошуку;
- уміння аналізувати отриману інформацію, використовуючи різноманітні схеми, таблиці для фіксації результатів;
- уміння оцінювати інформацію з точки зору її достовірності, точності, корисності для вирішення проблеми (завдання);
- уміння визначати потребу в додатковій інформації, отримувати її;
- уміння використовувати результати процесів пошуку, отримання, аналізу та оцінки інформації для прийняття рішень та ін. [9]

Усе це дає змогу констатувати необхідність визначення та дослідження інформаційної компетентності як однієї із ключових видів компетентностей, що перебуває у невідривному зв'язку із професійною діяльністю.

Н.В. Євладова визначає інформаційну компетентність як «інтегральну якість особистості, що характеризує вміння вирішувати типові завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, застосовуючи сучасні інформаційні технології задля досягнення значущих цілей» [10]. На нашу думку, запропоноване визначення є надто загальним. Конкретизує автора Н.І. Гендіна, яка під інформаційною компетентністю розуміє здатність особистості орієнтуватися в потоці інформації, уміння працювати з різними видами інформації, знаходити і відбирати необхідний матеріал, класифікувати його, узагальнювати, критично до нього ставитися, на основі здобутих знань вирішувати будь-яку інформаційну проблему, пов'язану з професійною діяльністю [11].

Виходячи із вищенаведених визначень, можна зробити висновки про те, що інформаційна компетентність, насамперед, уключає вміння збору, обробки та використання інформації у власній професійній діяльності. Список доповнює О.О. Кизик, називаючи також:

- здатність до самостійного пошуку та опрацюванні інформації, необхідної для якісного виконання професійних завдань;
- здатність до групової діяльності та співпраці за допомогою використання сучасних комунікаційних технологій для досягнення професійно значущих завдань;
- готовність до саморозвитку у сфері інформаційних технологій, необхідних для постійного підвищення кваліфікації та реалізації себе в професійній праці [12].

Серед найважливіших особистісних якостей, необхідних для формування зазначених умінь, виділяємо такі: готовність до планування власної професійної діяльності, гнучкість розуму та позиції, що означає готовність розглядати різні варіанти рішень, збирати та аналізувати інформацію для прийняття рішень, наполегливість у розв'язанні завдань та ін.

Формування та розвиток інформаційної компетентності особистості здійснюється шляхом передання інформації, а саме – способів і методів діяльності до її використання [13] Н.Х. Насирова визначає такі вихідні положення процесу розвитку інформаційної компетентності:

- мотивація, потрібність та інтерес до отримання знань, умінь та навичок у галузі технічних, програмних засобів та інформації;
- сукупність суспільних, природних та технічних знань, що відбивають систему сучасного інформаційного суспільства;
- знання, що складають інформаційну основу;
- засоби та дії, що визначають операційну основу пошукової пізнавальної діяльності;
- досвід пошукової діяльності у сфері програмного забезпечення та технічних ресурсів;

- досвід відношень «людина – комп'ютер»[14].

Аналізуючи праці А.В. Хуторського [15, с. 58–64], зазначимо, що в структурі інформаційної компетентності виокремлюють об'єктивну й суб'єктивну сторони. Об'єктивна сторона включає вимоги, які соціум висуває до професійної діяльності сучасного вчителя; суб'єктивна сторона інформаційної компетентності вчителя є відбиттям об'єктивної сторони, що переломлюється через індивідуальність вчителя, його професійну діяльність, особливості мотивації в удосконаленні й розвитку власної інформаційної компетентності.

Автори підкреслюють, що інформаційна компетентність має внутрішню логіку розвитку, що не зводиться до підсумування її підсистем (елементів) та логіки розвитку кожної її підсистеми окремо, а до завдань розвитку інформаційної компетенції відносять збагачення знаннями та вміннями із галузі інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток комунікативних, інтелектуальних здібностей; здійснення інтерактивного діалогу в єдиному інформаційному просторі [13].

Завдання розвитку інформаційної компетентності знаходять своє відображення в ряді функцій: пізнавальній, комунікативній, адаптивній, нормативній, оцінній, та інформативній [там само].

Аналізуючи соціокультурний аспект інформаційної компетентності особистості, констатуємо безпосередній зв'язок між членами соціуму та інформаційною компетентністю суспільства і, у свою чергу, інформаційною компетентністю суб'єктів соціуму. Таким чином, услід за С.В. Трішиною та А.В. Хуторським, Н.І. Гендіною наголошуємо на тому, що інформаційна компетентність особистості знаходиться в безпосередньому зв'язку із інформаційною культурою індивіда та соціуму.

Зміна парадигми сучасного навчання зумовлює актуалізацію проблеми компетентності та компетенції в межах компетентнісного підходу. Таким чином, у педагогічному дискурсі розрізняють терміни компетентність та компетенція. Визначаємо компетентність як сукупність компетенцій,

інтегральну рису характеру, володіння певними знаннями, навичками та життєвим досвідом, уміння мобілізувати в конкретній ситуації отримані знання та досвід, що дозволяє індивіду вільно орієнтуватися в соціальному просторі.

Виходячи із того, що сучасне суспільство може бути охарактеризоване як інформаційне, наголошуємо на надзвичайній важливості дослідження проблеми формування інформаційної компетентності як одного із ключових видів компетентності, що визначають як інтегративну якість особистості, здатність орієнтуватися в потоці інформації, уміння збору, обробки та використання інформації, здатність вирішувати будь-яку інформаційну проблему, пов'язану з професійною діяльністю на основі здобутих знань.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці педагогічної моделі інформаційної компетентності, визначенні педагогічних умов її формування.

Література

1. Запевалина О. В. К вопросу о компетентности и компетенции в российской педагогике (в контексте медиаобразования) // Юбилейный год. Кафедра педагогики ИГЛУ: история и современность. – Иркутск: Изд-во Иркут. гос. лингв. ун-та, 2008. С.105–111

2. Velde Ch. Crossing borders: an alternative conception of competence [Text] / Ch. Velde, – 27 Annual SCUTREA conference: P. 27–35. – 1997

3. Литвинова С. Г. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності (ікк) вчителів-предметників [Електронний ресурс] / С.Г. Литвинова // Електронна бібліотека. – Режим доступу: <http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/ITZN/em5/content/08lsgtso.htm>.

4. Степашкина Л. Ю. Развитие общих учебных умений и навыков как ключевой образовательной компетенции [Електронний ресурс] / Л. Ю. Степашкина // Интернет-журнал «Эйдос», – 2005. – Режим доступу: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-ll.htm>.

5. Маркова А. К. Психология профессионализма: монография / А. К. Маркова. – Москва: международный гуманитарный фонд знание, 1996. – 308 с.

6. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів. Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – Х.: ОВС, 2002. – 167 с.

7. Громыко Ю. В. Понятие и проект в теории развивающего образования / Ю. В. Громыко // Известия РАО – 2000. – № 2. – С. 36–43.

8. Болотов В. А., Сериков В. В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8–14.

9. Горячев А. В. О понятии „информационная грамотность” / А. В. Горячев // Информация и образование. 2001. – № 8. – С. 14–17.

10. Исаева М. В. Психологические особенности личности профессионала в отечественной литературе / М. В. Исаева // Вестн. Сев.-Кавк. техн. ун-та. Сер. : Гуманитар. науки. – 2003. – № 2. – С. 109–113.

11. Гендина Н. И. Информационная культура личности: диагностика, технология формирования / Гендина Н. И., Колкова Н. И., Скипор И. Л. : Учебно-методическое пособие. Ч.1. – Кемерово: КемГАКИ, 1999. – 146 с.

12. Кизик О. А. К вопросу о становлении информационной компетентности как составляющей профессиональной компетентности выпускника профессионального лицея // Материалы научно-методической конференции «Университеты в образовательном пространстве региона: опыт, традиции и инновации». – Петрозаводск, 2003. – Часть 1.

13. Тришина С. В. Информационная компетентность специалиста в системе дополнительного профессионального образования / С. В. Тришина, А. В. Хуторской // [Электронный ресурс] / Интернет-журнал «Эйдос», – 2004. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2004/0622-09.htm>.

14. Насирова Н. Х. Технология развития информационной компетентности студентов гуманитарных факультетов // [Электронный ресурс] / Материалы телеконференции «Информационные технологии в гуманитарных науках». – Казань, 1998. – Режим доступа: http://www.ksu.ru/gum_konf/ot1.htm.

15. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.

Yaskevich O.V.

The notion of competence in the contemporary pedagogical discourse

In the following article the analysis of the terms Competence and Competency is performed. Different ways of definitions of the terms are analyzed. The importance of the defining of the term Informational competence is stated. The detailed analysis of the main characteristics of the informational competence is held.

Key words: competence, competency, informational competence.

Відомості про автора

Яскевіч Олена Валеріївна – викладач кафедри іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики формування інформаційної компетентності у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземної мови.